

Burjuvalar Covid-19 krizinde robotları nerede sakladılar?!!!!

Metin Alan

COVID-19 kriziyle birlikte, burjuva propagandacılar tarafından çoğu zaman inkâr edilen veya tâli plana atılan çıplak gerçekler, bilimsel bir kesinlikle kendini tekrar hatırlattı. Hiç şüphesiz bu gerçeklerin başında, toplumsal hayatımızda maddi yaşamın yeniden üretimi ve onu mümkün kılan işçi sınıfının tayin edici yeri gelmektedir.

Yaklaşık 30 yıldır, yeni nesil otomasyon teknolojilerinin işlerimizi yapmayı öğrendiği dedikodularını duyduk. Bu teknoloji kehanetleri doğru ise, robotlar ve algoritmalar, pandemiden dolayı insanların evlere kapanmaları sırasında devreye girmeli ve sonuçta işçilerden daha güvenli, daha ucuz ve daha verimli bir şekilde çalışabileceklerini kanıtlamalıydılar. Ancak Covid-19 bu otomasyonun kullanılması için gerekli zemini oluşturduğunda, robotların sahneye çıkmasını beklerken, aksine işçiler ve emekçiler ön plana çıktı.

Robotlar; hastanelerde sağlık emekçilerinin işlerini yapmıyor, marketlerde rafları dizip düzenlemiyor, yemek pişirip servis yapmıyor, banyoları ve WC'leri dezenfekte etmiyor, paketleri dağıtmıyor, otobüs ve tren kullanmıyor veya öğrencileri eğitmiyor. Elbette insanların evlere kapatılması ve diğer sosyo-ekonomik kısıtlamalar sona erdiğinde, aslında bugünün krizinin otomasyonla ilgili olmadığını, bunun, emeği ile üreten ve dünyayı değiştiren insanlara -işçilere ve emekçilere- nasıl ve ne kadar değer verdiğimiz ve onları nasıl koruduğumuz sorularına verdiğimiz cevaplarla ilgili olduğunu bir kez daha gördük.

Genel bir sosyal kaygı olarak işsizlik ve Otomasyon

ABD'de teknolojik gelişmelerin yol açtığı işsizlik, genel bir sosyal kaygı olarak ortaya çıktığı Büyük Buhran'dan bu yana, birçok Amerikalı emekçi, makinelerin işçileri işsiz bırakıp bırakmayacağını sorguladı. Fırsat buldukça teknolojik ilerlemeleri, emekçileri işleriyle tehdit etmek için kullanan burjuva kalemşörlar, savaşlar ve ekonomik patlamalar (ani ve dengesiz büyüme) sırasında sessiz kalırken, bir sonraki ekonomik kriz için otomasyon tartışmasını her zaman hazır tutuyorlar. Tartışmanın en son aşaması, 2008 mali kötüleşmesinin ardından, iş dünyasının fütüristleri(gelecek bilimciler) tarafından, robotlar, yapay zekâ ve algoritmalarındaki ilerlemelerin, iyileşme sırasında zayıf da olsa, iş büyümesini sağladığını iddia etmesiyle başladı. 2013'te çokça alıntı yapılan bir çalışmada, iki Oxford araştırmacısı, ABD'deki toplam istihdamın -hizmetler, ulaşım ve satışlarda yoğunlaşan- %47'sinin robotlardan oluştuğu sonucuna vardı. ABD'nin eski 2020 Demokrat parti başkan adayı Andrew Yang da dahil olmak üzere diğerleri, kaçınılmaz iş kayıplarını telafi etmek için evrensel bir temel gelirin (UBI-universalbasicincome) olması gerektiğini savundu.

Yang, o zamandan beri miyop baktığını fark ederek: "Otomasyondan bahsetmek yerine bir pandemiden bahsetmeliymişim" dedi. Yang ve otomasyon tahmincisi arkadaşları kısmen de olsa haklıydı, ama çok yanlış nedenlerden dolayı. ABD'nin iş dünyasında robotlardan dolayı değil ama COVID-19 kriziyle birlikte kıyamet koptu; on milyonlarca Amerikalı işsiz; Teşvik kontrolleri ve tamamlayıcı işsizlik ödemeleri belirsiz bir şekilde o kadar arttı ki, ortaya çıkan manzara UBI'ya benzemeye başladı. Yani suç otomasyonda değildi. Mesele arz talep meselesiydi. Arz cenahında; işyerlerinin kapatılması, seyahat kısıtlamaları, karantinalar ve sosyal mesafeler, çalışma saatlerinde ise, devlet tarafından uygulanan ve genel grevi andıran bir düşüşe neden oldu. Talep cenahında ise insanların evlerine hapsedilmeleri; satışları ve istihdamı daha da baskılayan, kitlesel bir tüketici boykotu gibi oldu.

Teknoloji kâhinleri bu durumu, sadece geleceği tahmin etmek zor olduğu için değil, insanlara "işçilerin yerini robotlar alıyor" bilimkurgusunu gerçekmiş gibi giydirmekle o kadar meşguldüler ki öngöremediler. En zeki ve hünerli robotları şaşkına çeviren bir kapı kolu veya yayaları tanımayan otonom (kendi kendine giden) bir araba gibi uygunsuz ve sorunlu gerçeklerle yüz yüze geldiklerinde, teknoloji kâhinler iinsanları, mühendislerin hataları tespit ve tamir ettiklerini hayal etmeye davet ettiler. Spekülasyonlarının özü, daha

fazla otomasyonun kaçınılmaz olmasıydı, çünkü yenilik, doğanın durdurulamaz bir gücüdür. Ancak doğa, bir virüs formunda verdiği tepkiyle, daha etkili bir yıkıma neden olabileceğinin tekrar kanıtladı. Tabii ki, Covid-19, teknoloji kâhinlerinin radarında değildi. Çünkü birçok burjuva yanlısı düşünür gibi onlar da sağlık hizmetlerini ve salgınlarla mücadeleye yardımcı olan diğer kamu altyapısını finanse etmekten çok, girişimcilerin ve mühendislerin zekâları ve verebilecekleri yeni istihbaratlarıyla ilgileniyorlardı.

En önemlisi de teknoloji kâhinleri, hemşireleri ve sağlık görevlilerini, kasiyerleri ve teslimat şoförlerini, yemek servisçilerini ve depo çalışanlarını, posta hizmeti emekçilerini ve temizlikçileri bile hafife alıyorlardı. Antropolog David Graeber, 2013`te bir kitaba dönüştürdüğü "Saçma İşlerin Fenomeni Üzerine" adlı kışkırtıcı bir makalesinde, otomasyon karşıtı bir düşünce deneyi önerdi. Graeber, "Bir gün, yaptıkları işler itibarıyla, emeği topluma en çok fayda sağlayan insanların ortadan kaybolduğunu hayal edin", "Bir duman bulutu gibi ortadan kaybolacakları çok açık", "sonuçlar anında ve felakete sonuçlanacak" diye gözlemliyor. Bir bakıma Covid-19, hükümetleri, benzer bir düşünce deneyi yapmaya zorladı. Ancak; yaşamın devamlılığını sağlayan canlı emeğin geri çekilmesiyle karşı karşıya kaldıklarında, pandemi ile mücadele için aldıkları tüm önlemlerden, sağlık, ulaşım, tarım, yemek servisi ve temizlik gibi sektörlerdeki işçileri muaf tuttular.

Bununla birlikte kriz, işçilerin ve emekçilerin toplum için değerinin altını çizmiş olsa da, pandemiden en çok etkilenen ülkelerdeki temel işçiler zaten düşük maaş alıyor ve aşırı sömürü koşullarına maruz kalıyorlar. Çoğu asgari ücretle veya altında çalışıyor; büyük çoğunluğu sendikalı değil. Sonuçta; yeterli kişisel koruyucu ekipmana sahip olmayan işyerlerinde hayatlarını riske atıyorlar, Covid-19 testleri pozitif çıkıyor ve ölüyorlar. Onlar tüm işçi ve emekçileri, ama orantısız bir şekilde işçi sınıfı kadınlarını ve ABD`deki gibi beyaz olmayan insanları temsil ediyorlar.

Teknoloji kâhinleri bu sonuç karşısında geri adım atmak zorunda kaldılar. "İşçilerin yaptıkları işler o kadar vasıfsız ki, işçilerin yerine makineler bile yapabilir" diyen teknolojinin peygamberleri, teknolojik olarak gereksiz olduğunu düşündükleri işçiler için "bizim en önemli, yeri doldurulamaz unsurumuzdur" demeye başladılar.

Teknoloji kâhinleri COVID-19 kriziyle birlikte, isimlerini değiştirerek (yeniden markalaşarak) tekrar piyasaya çıktılar. Başarısız tahminlerini unuttuğumuzu umarak, "döngüsel akıl yürütmenin saf büyüü" için bilim kurgudan vazgeçtiler. New York Times gazetesinin yakın tarihli bir iş raporu, dikkat çekici bir el çabukluğuyla, sosyal mesafenin otomasyonu hızlandırdığını iddia etti. Kitlese işsizliği tetiklemesi beklenen teknolojiler artık işsizliğin çözümü oldu; neden, sonuç oldu. Şüphesiz, iş fütüristleri, teknolojik determinizmlerini tarihin ön kapısından geçirmeyi başaramazlarsa, işçi fazlalığı ile ilgili tüm eski iddialarını yeniden dönüştürerek geri getireceklerdir. Çünkü aslında gerçek fazlalık, otomasyon yutturmacasına aittir.

Robotlar mı İşçiler mi?

"Robotlar bir yazılımcının ya da yazılımcı grubunun koda dönüştürdüğü bir algoritmanın, fiziksel bir makineye entegre edilmesinden oluşmaktadır. Deneyimleri toparlayıp yeni sonuçlar üreten (bir bakıma öğrenen) bir algoritmaya sahipler". Ancak bu bir emek değil bir yazılımın fiziksel bir araca uygulanmasıdır. Yani robotların çalışması bir emek faaliyeti değildir.

Robotlar daha çok gelişmiş kapitalist merkezlerde uygulamaya giriyor. Yapay zekânın teknik olarak bulunmuş olması, artık üretimin onunla yapılacağı anlamına gelmiyor. Örneğin, dünya tekstil sektörü büyük teknolojik ilerlemeye rağmen hâlâ geri bir teknoloji ve ucuz işgücünün bulunduğu Bangladeş, Kamboçya, Çin, Hindistan, Türkiye gibi ülkelere gidiyor. Buralara yatırım yapıyor. Neden daha ileri teknoloji kullanmıyor? Nike, neden ayakkabılarını Endonezya'da on binlerce işçi çalıştırarak üretiyor?

Robotların üretimi üstlendiği bir dünya, kapitalizm koşullarında mümkün değildir.

İş kollarında robotların kullanımı yaygınlaşsa bile bu işçi sınıfının ortadan kalkmasına değil, yeni yatırım ve sömürü alanlarının doğmasına, yani işçi sınıfının sektörel olarak yer değiştirmesine yol açacaktır. Öte yandan bir bütün olarak robotların üretimi üstlendiği bir dünya kapitalizm koşullarında mümkün değildir. Çünkü üretimi robotların yaptığı ve toplumun büyük bir kısmının işsiz kaldığı bir toplumda kapitalistler ürettiklerini robotlara mı satacaklar? Kapitalist devletler vergiyi robotlardan mı toplayacaklar?

Kaldı ki, kapitalizmin eğilimi sadece en ileri teknolojiyi üretim alanında uygulamak değil, en ucuz iş gücünü kullanmak ve en yoğun sömürüyü gerçekleştirmektir. Çeyrek asırdan beri, teknolojik gelişmelerin işçi sınıfını nicel olarak bitireceği söyleniyor. Oysa rakamlar tersine, bu süreçte işçi sınıfının nicel olarak büyüdüğünü gösteriyor. Dünyanın teknoloji merkezlerinde işçi sınıfı, teknolojinin daha az gelişmiş olduğu ülkelere kıyasla toplumun daha geniş bir kısmını oluşturuyor: Almanya'da çalışanların %88.4, İngiltere'de %85.7, İspanya'da %83.2, İtalya'da %74.8, Belçika'da %85.6'sını ücretli ve maaşlı çalışanlar oluşturuyor. Robotların farklı endüstrilerde kullanımının artması, yapay zekânın daha fazla alanda çözüm haline gelmesi belli oranda işsizliğin artmasına neden olacaktır. Ancak mutlaka yeni iş alanlarını teşvik edecektir. Öte yandan işsizlik sadece teknoloji ile ilgili bir sorun değildir. Teknoloji toplumsal ve sınıfsal koşulları etkilediği gibi üretimi ve uygulanması da onlar tarafından koşullanıyor. Kapitalistler ucuz işgücü, düşük çevre maliyetleri ve vergi kolaylıklarının olduğu bağımlı ve geç kapitalistleşmiş ülkelerde fabrikalar kuruyorlar. Dolayısıyla gelişmiş merkezlerdeki robotlaşmadan çok daha hızlı bir süreç geri kalmış ülkelerdeki işçileşme süreci olarak şekilleniyor. Çünkü bir fabrikadaki işçi sayısı azalsa bile kapitalizm artı-değer üretmek zorunda olduğundan yeni iş alanları ve yeni işçileşme süreçlerini koşulluyor. Çünkü: Kapitalizmde canlı emek sömürsü olmadan artı-değer üretimi mümkün değildir ve artı-değer, toplumsal sömürü ilişkisinin bir sonucudur. Bunun olmadığı bir kapitalizm olanaksızdır.

Burada sorun: Teknolojik determinizm (teknolojinin her şeyi belirlemesi) ve teknoloji düşmanlığı gibi iki uca savrulmadan, teknolojinin hangi sınıflar tarafından yaşama geçirildiği gibi oldukça belirleyici olan sorundur. Tabii ki teknolojik bir ilerleme insanlık için yeni olanaklar sunabilir. Ancak bunun burjuvazi tarafından yaşama geçirilmesi emekçilerin zararına olabileceği gibi, tamamen farklı koşullar altında emekçiler tarafından hayata geçirilmesi halkın yararına olabilir. Önemli olan bu teknolojik yeniliğin hangi amaçla ve kim için kullanılıyor olduğudur. Bugün yapay zekâ ve sanayi 4.0 kapsamındaki gelişmeler sermaye tarafından yaşama geçiriliyor. Dolayısıyla işçi ve emekçi örgütleri, elbette teknoloji ve ilerleme düşmanı bir noktaya düşmeden onun uygulanış biçimine ilişkin hazırlıklı olmalıdır.

Tam da bu noktada Pandemi; Tüm dünyada işsizlik ve yoksulluğun büyüyeceği, işçi hakları ile demokratik kazanımlara yönelik saldırıların artacağı, en başta da emek ile sermaye arasındaki çelişkinin keskinleşeceği gibi, ideolojik cephede de bir kırılmanın başlangıcına işaret ediyor.

Bir bütün olarak üretim sürecinde robotların belirleyici hâle gelmesi, işçisiz işletmeler ve insanların başka aktivitelere yönelmesi ancak kapitalist üretim ilişkilerinin aşılması ile mümkündür. Kovid-19 salgını, hiç şüphesiz tarihi hızlandıracaktır. "PostCorona dünyasının" çehresini ise, esasta işçi sınıfıyla burjuvazi arasındaki mücadele belirleyecektir. "Tarih tekerrür etmeyebilir, burjuvazi 2008 krizindeki başarısını aynen tekrarlayamayabilir - eğer ki, işçi sınıfının ileri unsurları, hızlanan bir tarihsel dönemde, yeteneklerini, birikimlerini, girişkenliklerini artırmaları için kaybedecek zamanlarının olmadığını anlayıp doğmakta olan olanakları değerlendirebilmeyi başarırlarsa!"

NOT: Bu yazının hazırlanmasında *Teori ve Eylem Dergisi* yazarı *Arif Koşar'ın* konuyla ilgili değişik yayın organlarında yayınlanmış yazılarından ve açıklamalarından faydalanılmıştır.